

16. Viktor Dyk – Krysař

Autor

- **Jméno** - Viktor Dyk
- **Literární dráha**
 - Debutoval sbírkou poezie *A porta inferi* (1897), později vydal řadu básnických sbírek (např. *Milá sedmi loupežníků* 1906, *Okno* 1921)
 - Prozaická díla sahají od drobných novel až po romány (*Prsty Habakukovy* 1925)
 - Dramatik: známé hry *Posel* (1907), *Ondřej a drak* (1920) či trojice satirických a symbolistických kusů
- **Politické a společenské působení**
 - Člen Státoprávně pokrokové strany (od r. 1911), jeden ze signatářů Manifestu českých spisovatelů (1917)
 - Spoluzakladatel Národní demokratické strany, poslanec a od r. 1925 senátor
 - Ostrý kritik tzv. „hradní politiky“ prezidenta Masaryka, aktivní freemason
- **Styl a hlavní témata**
 - Rytmická, často satirická či symbolistická veršová poezie, používá archaismy a paradoxní obrazy
 - Motivy zrad a pomsty (*Krysař* 1915), národní identity, odporu vůči utlačovatelským mocnostem
 - V próze skloubení realistických popisů s lyrickými pasážemi – „přímá“ výpověď i filozofický nádech
- **Odkaz a význam**
 - Patří k nejvýraznějším postavám české moderny a symbolismu
 - Díla stále inspirovala film (např. Bártův *Krysař* 1986), divadelní i hudební adaptace
 - Jeho práce spojovala umělecký výraz s politickým aktivismem, což z něj činí ikonu národně-literárního obrození 20. let 20. století

Děj

Zdrojem k dílu Krysař byly Dykovi hlavně staroněmecké pověsti, do kterých autor promítl své vidění světa. Zesměšňuje ctihodné občany, poukazuje na zneužívání veřejných funkcí, lhostejnost k neštěstí druhých... Jednoho dne se v hanzovním městě Hameln objeví krysař. Všichni ho jako cizince považují za někoho méněcenného. V podobné situaci vyloučení je také rybář Sepp Jörgen, který není hloupý, ale jeho údělem je příliš pomalé přemýšlení. Co mu lidé řeknou jeden den, uvědomí si až druhý, a tak se tento rybář stává centrem výsměchu okolí. Krysařovi je jedno, za co ho lidé mají, dokud se nezamiluje do Agnes, měšťanky, která jej od jeho příchodu ve svém domku ubytovala. Ona jeho lásku opětuje. Náhle zjistí, že čeká nechtěné dítě s bývalým milencem. Mezi všemi tak nastává konflikt.

Krysař svůj úkol vyhubit všechny krysy ve městě splní díky své kouzelné píšťale, kterou dokáže lákat jakoukoliv živou bytost. Radním se to však nelíbí a chtějí mu dát méně peněz, protože si myslí, že je nabyt příliš snadno. On se brání tím, že je placen za práci a ne za způsob, kterým ji vykonal. Spor vyvrcholí hádkou v městské hospodě U Žíznavého člověka, což nebývá zvykem, neboť všichni obyvatelé si obou radních nesmírně cení a mají je v úctě. Po této hádce a poté co zjistí, že Agnes čeká dítě svého milého Kristiána, rozhodne se město opustit. Než to však udělá, táhne ho něco zpět do hostince. Tam se setká s pomocníkem ďábla, který mu nabízí věčný život, když bude se svojí píšťalou škodit lidem. Krysař nabídku razantně odmítá a opouští město.

Láska k Agnes je silnější než jeho vůle a přinutí ho vrátit se. Nikde ji nemůže najít, a když zjistí, že se ze žalu zabila skokem do propasti a její matka se z toho zbláznila, rozhodne se celé město pomocí své píšťaly odvést na okraj propasti hory Koppel. Učiní tak ne pro peníze, které mu měly být vyplaceny, ale ze zármutku ze zklamané lásky. Během tónů jeho písně se ve všech lidech probouzí dávno zapomenuté touhy, a proto ho následují k hoře Koppel, kde ukončí svůj život v propasti s nadějí, že se dle pověsti dostanou do Sedmihradské země, kde je všeho dostatek, pohoda a odpuštění. Krysař doufá, že se opět setká se svou láskou Agnes, jež byla jediná, která v něm během jeho životního putování probudila city. Ve vesnici zůstane živ jen rybář Jörgen, který vše pochopí až následujícího dne a chce též ukončit svůj neveselý život plný pohany a výsměchu. Od tohoto činu ho odvrátí kojenec, kterého nalezne opuštěného a hladového ve městě. Jörgen se vydá hledat matku, která by se o holčičku postarala.

O dílu

- **Žánr a vydání**
 - **Typ díla:** novela/lyricko-epická báseň
 - **První vydání:** 1915, nákladem Aloise Hybnera v Praze
 - **Literární období:** česká moderna s prvky symbolismu a dekadence
- **Prostředí a časová situace**
 - **Fiktivní svět:** středověké městečko inspirované německou legendou o krysaři (Hameln)
 - **Kulturní kontext:** odkaz na společenské a morální otázky počátku 20. století, navzdory středověké kulise

- **Hlavní postavy**
 - **Krysař:** tajemný flétnista, vysvobodí město od moru krys, pak je obětí nevděku obyvatel
 - **Měšťané:** symbol pokrytectví a chamtivosti – odmítnou Krysaři slíbenou odměnu
 - **Děti města:** nevinní svědkové pokřivených hodnot dospělých, které Krysař odvede pryč
- **Témata a motivy**
 - **Pomsta a spravedlnost:** odplata jako logický důsledek zrady
 - **Síla hudby/slova:** flétna jako metafora moci umění nad masami
 - **Zrada a kolektivní vina:** město jako celek odpovídá za své činy
 - **Nevinnost versus pokleslost:** kontrast dětí a pokřivené dospělosti
- **Stylistické prostředky**
 - **Rytmická, opakující se versifikace:** evokuje pohyb a hudbu flétny
 - **Archaismy a lidová mluva:** stylizace do středověkého jazyka, přitom s moderním pocitem hrozby
 - **Kontrast ticha a zvuku:** vynechávky v textu zdůrazňují memento ticha po tragédii
- **Symbolika**
 - **Flétna:** nástroj moci, ale i nevyzpytatelného osudu
 - **Krasy:** personifikace skrytých hrozeb společnosti (mor, zlo)
 - **Děti:** naděje i oběť selhání dospělých
- **Narativní perspektiva**
 - **Vševidoucí vypravěč:** třetí osoba s tradičním epickým odstupem, podbarvená mýtem
- **Kritické přijetí a význam**
 - **Vnímáno jako vrchol Dykovy poezie:** často uváděno jako jedna z nejlepších českých balad 20. století
 - **Reflexe moderní humanistické krize:** i přesto, že vychází ze středověkého podání, mluví k otázkám odpovědnosti a spravedlnosti
- **Význam díla**
 - **Nadčasový memento:** varování před pokrytectvím a kolektivní zodpovědností
 - **Mistrovská kombinace lidové legendy a moderní poetiky:** vzor pro další generace básníků i dramatiků
 - **Symbol pro zkoumání meze moci a etiky:** otázky, které Dyk nastoluje, zůstávají aktuální i dnes